SCIENCE CONNECTS PEOPLE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF

2026 / No. 1(1)

Contemporary Pedagogical and Philological Research

KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN BAHOLASH MEZONLARI TIZIMINI AMALIYOTGA TATBIQ ETISH USULLARI

Berdimuratova Dilnura

Osiyo Xalqaro Universiteti

Iqtisodiyot va pedagogika yo‘nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim tizimida kompetensiyaga asoslangan baholash mezonlari tizimini amaliyotga tatbiq etishning mazmuni, pedagogik ahamiyati va asosiy usullari yoritilgan. Shuningdek, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini amaliy faoliyatda qo‘llash qobiliyatini aniqlashda mezonlarga asoslangan baholash, amaliy topshiriqlar, loyiha ishlari, portfolio, muammoli vaziyatlar (Case-study), formativ baholash hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, baholash mezonlari, baholash indikatorlari, ta’lim sifati, mezonli baholash, amaliy topshiriq, loyiha asosida baholash, portfolio, formativ baholash, Case-study.

Аннотация. В данной статье рассматриваются содержание, педагогическое значение и основные методы практического внедрения системы критериев компетентностно-ориентированного оценивания в современной системе образования. Также анализируются возможности использования критериального оценивания, практических заданий, проектной деятельности, портфолио, проблемных ситуаций (Case-study), формативного оценивания и цифровых технологий для определения способности учащихся применять свои знания, умения и навыки в практической деятельности.

Ключевые слова: компетенция, компетентностный подход, критерии оценивания, индикаторы оценивания, качество образования, критериальное оценивание, практические задания, проектное оценивание, портфолио, формативное оценивание, Case-study.

Abstract. This article discusses the content, pedagogical significance, and main methods of implementing a competency-based assessment criteria system in modern education. It also analyzes the possibilities of using criteria-based assessment, practical assignments, project work, portfolios, problem-based situations (Case Study), formative assessment, and digital technologies to determine students' ability to apply their knowledge, skills, and abilities in practical activities.

Keywords: competence, competency-based approach, assessment criteria, assessment indicators, quality of education, criteria-based assessment, practical assignments, project-based assessment, portfolio, formative assessment, Case Study.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning bilimini baholash bilan bir qatorda, ularning egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini amaliy faoliyatda qo'llay olish qobiliyatini aniqlash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini ta'lim jarayoniga joriy etish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi, muammolarni hal qilish va amaliy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishga xizmat qiladi. "Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim oluvchilarning bilimlarini amaliy faoliyatda qo'llash imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuv hisoblanadi". [1]

Kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini samarali tashkil etish uchun bir qator zamonaviy baholash usullaridan foydalanish talab etiladi. Bunday usullar o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalari, kommunikativ qobiliyatlari, ijodiy yondashuvi va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini ham aniqlash imkonini beradi. Kompetensiyaga asoslangan baholash mezonlari tizimini amaliyotga tatbiq etish – ta'lim oluvchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarini aniq belgilangan mezon hamda indikatorlar asosida aniqlash, o'lchash, tahlil qilish va rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Mazkur tizimning asosiy maqsadi o'quvchining faqat nazariy bilimlarini tekshirish emas, balki egallagan bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo'llash, mustaqil fikrlash, muammolarni hal

qilish, ijodiy yondashish va qaror qabul qilish qobiliyatlarini baholashdan iborat. Uni amaliyotga tatbiq etish kompetensiyalarni aniqlash, baholash mezonlari va indikatorlarini ishlab chiqish, baholash topshiriqlarini shakllantirish, baholash vositalarini tanlash, natijalarni tahlil qilish, qayta aloqa berish va ta'lim jarayonini takomillashtirish kabi pedagogik faoliyatlarni qamrab oladi. Ushbu tizimni joriy etishning muhim usullaridan biri mezonlarga asoslangan baholash hisoblanadi. Mazkur yondashuvda o‘quvchilarning bilim va faoliyati oldindan ishlab chiqilgan aniq mezonlar hamda indikatorlar asosida baholanadi. Bunda har bir topshiriqning bajarilishiga qo‘yiladigan talablar o‘quvchilarga oldindan tushuntiriladi. Masalan, o‘quvchi muayyan mavzu bo‘yicha taqdimot tayyorlaganida uning faoliyati mavzuning mazmunini to‘liq yoritishi, ma'lumotlarning ilmiy asoslanganligi, mustaqil fikr bildirishi, amaliy misollardan foydalanishi va taqdimot qilish mahorati kabi mezonlar asosida baholanadi. Bu esa baholash jarayonining shaffofligi, xolisligi va adolatliligini ta'minlaydi. “Ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va faolligini oshirishga xizmat qiladi”. [2]

Kompetensiyaviy baholashning yana bir samarali yo‘nalishi amaliy topshiriqlar asosida baholash usulidir. Ushbu usul o‘quvchilarning nazariy bilimlarini real hayotiy yoki modellashtirilgan vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatini aniqlashga qaratilgan. Bunda laboratoriya ishlari, tajriba va kuzatishlar, amaliy masalalarni yechish, vaziyatli topshiriqlar hamda kasbiy faoliyatga oid mashqlardan foydalaniladi. Masalan, biologiya fanini o‘qitishda o‘quvchilarga muayyan ekologik muammoni aniqlash, uning kelib chiqish sabablarini o‘rganish va bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish vazifasi berilishi mumkin. Bunday topshiriqlar orqali o‘quvchilarning nazariy bilimlari bilan bir qatorda, tahliliy fikrlashi, muammolarni hal qilish va amaliy faoliyatga oid kompetensiyalari ham baholanadi.

Shuningdek, loyiha asosida baholash kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta'limning muhim usullaridan biri hisoblanadi. Bu usul o‘quvchilarning mustaqil izlanishi,

ijodkorligi, axborot bilan ishlashi, jamoada hamkorlik qilishi va muayyan amaliy natijaga erishish qobiliyatini aniqlashga xizmat qiladi. Loyiha faoliyati, odatda, muammo yoki mavzuni tanlash, maqsad va vazifalarni belgilash, zarur ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish, loyiha mahsulotini yaratish, natijalarni taqdim etish hamda yakuniy refleksiya bosqichlarini o'z ichiga oladi. Bunda loyiha natijalari muammoni aniqlash, ma'lumotlarni tahlil qilish, ijodiy yondashuv, amaliy natija va taqdimot mahorati kabi mezonlar asosida baholanadi. Masalan, loyiha ishida muammoni aniqlashga 15 foiz, ma'lumotlarni tahlil qilishga 20 foiz, ijodiy yondashuvga 20 foiz, amaliy natijaga 25 foiz va taqdimot hamda himoyaga 20 foiz ulush ajratilishi mumkin. Ushbu yondashuv o'quvchilarning bilimlarni mustaqil o'zlashtirishiga va ularni amaliy faoliyat bilan bog'lashiga yordam beradi.

Kompetensiyaga asoslangan baholash tizimida portfolio asosida baholash ham alohida o'rin tutadi. Portfolio o'quvchining ma'lum vaqt davomida bajargan ishlari, erishgan yutuqlari, ijodiy faoliyati va shaxsiy rivojlanish dinamikasini aks ettiruvchi materiallar to'plamidir. Uning tarkibiga mustaqil ishlar, amaliy topshiriqlar, ijodiy loyihalar, test natijalari, o'z-o'zini baholash varaqalari, pedagogning tavsiyalari va o'quvchining rivojlanish natijalari kiritiladi. Portfolio orqali o'quvchining faqat ma'lum bir vaqtdagi bilim darajasi emas, balki ta'lim jarayonidagi o'sishi, erishgan natijalari va rivojlanishidagi o'zgarishlar ham aniqlanadi. Bu esa individual yondashuvni kuchaytirish va har bir o'quvchining imkoniyatlarini to'g'ri baholashga sharoit yaratadi.

Muammoli vaziyatlar asosida baholash, ya'ni Case-study usuli ham o'quvchilarning kompetensiyalarini aniqlashda samarali hisoblanadi. Ushbu usulda o'quvchilarga real hayotdan olingan yoki maxsus modellashtirilgan muammoli vaziyatlar taqdim etiladi. Ular vaziyatni o'rganib, muammoning kelib chiqish sabablarini aniqlaydi, mavjud dalillarni tahlil qiladi, muqobil yechimlarni ishlab chiqadi va eng maqbul qarorni asoslab beradi. "Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va

interfaol metodlar o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega”. [3] Baholash jarayonida o‘quvchining vaziyatni tushunishi, muammoni aniqlashi, dalillarni tahlil qilishi, mustaqil fikrlashi va asoslangan qaror qabul qilishi e’tiborga olinadi. Mazkur usul, ayniqsa, tanqidiy fikrlash, tahlil qilish, muloqotga kirishish va qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish hamda baholashda muhim ahamiyatga ega.

Kompetensiyaviy baholash jarayonining uzviy tarkibiy qismi formativ baholash hisoblanadi. Formativ baholash ta’lim jarayonida o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini muntazam kuzatish, mavjud qiyinchiliklarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan. Uning asosiy maqsadi faqat yakuniy baho qo‘yish emas, balki o‘quvchining o‘zlashtirish jarayonini doimiy ravishda takomillashtirishdan iborat. Ushbu usulda tezkor savol-javoblar, kuzatish, kichik testlar, o‘z-o‘zini baholash, o‘zaro baholash, refleksiya va konstruktiv qayta aloqadan foydalaniladi. O‘qituvchi tomonidan beriladigan o‘z vaqtida va aniq fikr-mulohazalar o‘quvchiga o‘z xatolarini anglash, kamchiliklarini tuzatish hamda keyingi ta’limiy faoliyatini samarali tashkil etish imkonini beradi.

Bugungi raqamli ta’lim muhitida raqamli texnologiyalar asosida baholash usulidan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari baholash jarayonini tezkor, qulay va tizimli tashkil etish, o‘quvchilarning natijalarini saqlash, tahlil qilish va monitoring olib borish imkoniyatlarini kengaytiradi. Jumladan, Google Forms platformasi test va so‘rovnomalar tashkil etishda, Google Classroom topshiriqlarni berish va bajarilishini nazorat qilishda, Moodle elektron baholash va ta’lim monitoringini amalga oshirishda qo‘llaniladi. Shuningdek, Kahoot! va Quizizz platformalari interfaol testlar orqali o‘quvchilarning bilimlarini tezkor tekshirishga, Microsoft Forms esa elektron topshiriqlar va so‘rovnomalar yaratish hamda natijalarni tahlil qilishga xizmat qiladi.

SCIENCE CONNECTS PEOPLE

Raqamli vositalardan foydalanish baholash jarayonida vaqtni tejash, natijalarni tizimlashtirish va o‘quvchilarning individual rivojlanishini kuzatish konini beradi.

Xulosa o‘rnida aytish joizki, kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini joriy etishda yuqorida ko‘rib chiqilgan usullardan kompleks foydalanish muhim hisoblanadi. Chunki har bir baholash usuli o‘quvchining muayyan kompetensiyasini aniqlashga yo‘naltirilgan bo‘lib, ularni o‘zaro uyg‘unlashtirish orqali ta’lim oluvchining bilim, ko‘nikma, malaka va amaliy faoliyatga tayyorgarligi haqida to‘liq tasavvur hosil qilish mumkin. Bunda baholash mezonlarining aniq belgilanishi, topshiriqlarning ta’lim maqsadlariga muvofiqligi, muntazam qayta aloqa berilishi hamda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini ta’lim jarayoniga joriy etish an’anaviy bilimlarni tekshirish yondashuvidan o‘quvchining amaliy faoliyati va shaxsiy rivojlanishini baholashga o‘tishni anglatadi. Mazkur tizim o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, tanqidiy tahlil, muammolarni hal qilish, hamkorlikda ishlash va egallagan bilimlarini kundalik hayotda qo‘llash kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois ta’lim muassasalarida kompetensiyaviy baholash usullarini izchil va maqsadli qo‘llash ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan, 2019.

2. Ishmuhamedov R., Yo‘ldoshev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2013.

3. To‘lipov O‘., Ro‘ziyeva D. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021.

4. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006. – 160 b.

5. Po‘latova M., Axrorova M. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan zamonaviy darsliklar tuzilishi va mazmuni // Maktabgacha va maktab ta’limi. – 2025. – 3-jild, 12-son

SCIENCE CONNECTS PEOPLE